

LIBRIS

We know
books

Colecția *Planeta București* este inițiată și coordonată de
SILVIA COLFESCU

Copyright © Dan Roșca, 2023

Copyright © Editura Vremea pentru prezenta ediție, 2023

Coperta: Silvia Colfescu

Foto coperta 1: coafor bucureștean, cca 1935

Tehnoredactor: Teodor-Alexandru Pricop

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROȘCA, DAN

Amințirile Bucureștilor : bărbieri, frizeri, coafori /

Dan Roșca. - București : Vremea, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-081-196-1

821.135.1

Editura Vremea este acreditată CNCS, categoria B,
domeniul *Istorie și Studii culturale*

DAN ROȘCA

AMINTIRILE BUCUREȘTILOR

bărbieri, frizeri, coafori

EDITURA VREMEA

BUCUREȘTI

2023

sudit ~ locuitor din Țările Române aflat sub protecția unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială și la anumite privilegii fiscale

sufism ~ sistem de gândire mistic-teozofic, apărut în secolul VIII în Arabia și Persia, cu caracter anticlerical și ascetic

șart ~ datină, rânduială

șetrar; *șătrar* ~ (inv.) boierul care avea în grijă corturile și tunurile domnești și care asigura aprovizionarea armatei în timp de război

tafta ~ țesătură de mătase lucioasă și netedă, care produce, în mișcare, un foșnet caracteristic

tinctură ~ vopsea

tricolici ~ (în credințele populare) posedat, demoniac

vaporean ~ marin

văpsea ~ (inv.) sector al orașului

vel ~ (cuvânt ce preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) mare; de exemplu: *vel-logofăt*.

veneseștiune ~ deschidere pe cale chirurgicală a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge

vistier ~ (în Evul Mediu, în Țările Române) titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic

volnic ~ liber să acționeze după bunul plac

xenofilie ~ simpatie față de străini sau față de tot ceea ce este străin

za ~ de, despre (particulă slavonă)

zapis ~ contract

zvanțig ~ veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat și în Țările Române.

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	7
PĂRUL, O PODOABĂ DE PREȚ	9
TIPURI DE FRIZURI, BĂRBI ȘI MUSTĂȚI. CÂTEVA MODE TRECĂTOARE, ALTELE CARE AU DURAT	11
Moda la domni	11
<i>Modele și imitații</i>	24
Câte ceva despre evoluția coafurilor doamnelor și domnișoarelor ...	30
Mișcarea <i>hippie</i> și ecourile ei în România comunistă	40
COSMETICE ȘI USTENSILE PENTRU ÎNGRIJIREA PĂRULUI, BĂRBI ȘI MUSTĂȚII	52
<i>Bărbucică</i>	60
Pomada Anna Csillag	63
Mașina de tuns	64
Produsele Pétrole Hahn	67
<i>Cosmeticele Flora</i>	69
<i>Fabrica Stella</i>	71
Loțiunea Diana	72
Institutul L. Friedmann	75
O invenție revoluționară: aparatul de ras	77
Produsele Nivea	85
FRIZERI ȘI BĂRBIERI	89
Breasla bărbierilor	90
<i>Societatea Providența</i>	97
Publicații ale asociațiilor de bărbieri, frizeri și coafori	100
CU CE SE MAI ÎNDELETNICEAU VECHII BĂRBIERI?	101
Bărbierii chirurgi	102
<i>Vracii</i>	104
<i>Școala de mică chirurgie</i>	107
Bărbierii dentiști	110
Bărbierii folosiți în Medicina legală	111
Alte competențe medicale ale vechilor bărbieri	113
Lipitorile	114
Ventuzele	116
Bărbierul de mahala – meșter bun la toate	118

DESCRIEREA PRĂVĂLIEI, ATMOSFERA DINĂUNTRU,
 PORTRETUL BĂRBIERULUI ȘI PUNELTELE SALE 118

Metehne ale vechilor bărbieri: problema lăturilor 121

 Spălarea capului 124

 Ascendentul bărbierului asupra mușterului 129

NEOBIȘNUTE ÎNTÂMLĂRI CU BĂRBIERI, CU FRIZERI ȘI
 CU CLIENȚII LOR 130

VORBE RĂMASE DE LA MEȘTEȘUGUL BĂRBIERIEI 134

MEDALIONE DE FRIZERI ȘI COAFORI BUCUREȘTENI 135

 Gilet 139

 Ioan N. Ardeleanu 140

 Nicolae Popovici 142

 Célestin Hurier 144

 Michel Domițian 145

 Alfred 147

 François Scheindt 147

 Paul N. Ardeleanu 148

 Paul Frödl 150

 Lalanne 152

 J. Machauer 153

 Murca 154

 Gottlieb Thiess 154

 Ioseph Huyer 155

Frizerii de pe strada Șelari 156

 Eugeniu Lolivier 156

 Mihail Moisescu 159

 Gheorghe Mihalop 159

 Frații Gavrilescu 160

Frizerii Jockey-Clubului 162

 Louis Romek 164

A. Leon 168

 Tache Niculescu 168

 Alexandru Angheliescu 169

 Ioan Florescu 170

 Carol Beer 171

Un semn de întrebare 179

Mișu 179

Ion Ionescu 180

Paul Campion 182

Spiridon M. Cociu 184

Marin D. Crețu 185

Lazăr Popovici 186

Ion C. Vulpescu 188

Adolf G. Mayer 190

J. Dorthheimer 190

Strada Clemenței, o alee a boierilor 191

S. Barasch 207

Mișu Ionescu 208

Ionică 209

Nicolae Mohai 214

François Dexinger 216

Jean Danielescu 216

Marcel Mayer 216

Millo Queller 219

Lilly Gheorghiadis 222

FRIZERIA LA BRICIUL LUI CUZA 223

 Theodor M. Stoenescu 225

 Câteva prăvălii cu nume asemănător și
 ceva din parfumul epocii 235

SURSE BIBLIOGRAFICE 241

GLOSAR 259

PĂRUL, O PODOABĂ DE PREȚ

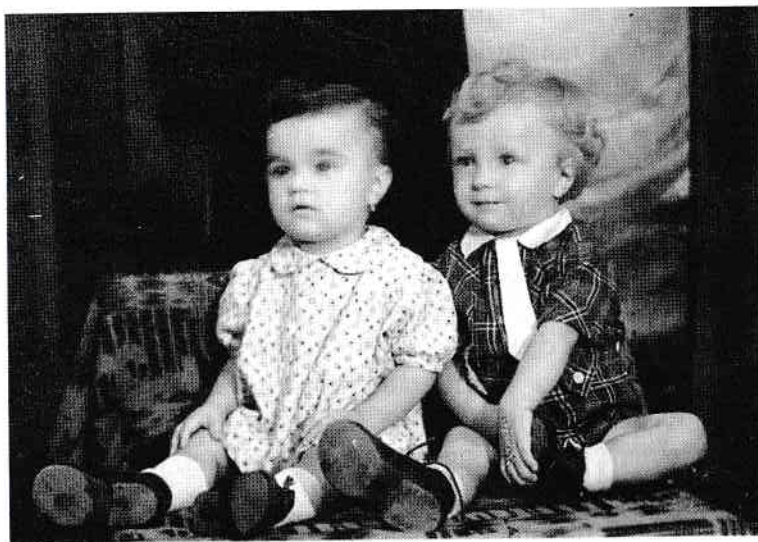
Deși reprezintă o reminiscență a timpurilor îndepărtate, când, trăind în mijlocul naturii, primii oameni aveau de înfruntat tot felul de vicisitudini, între care și frigul, părul, aranjat cu o anumită grijă, a ajuns să ofere chipului unei persoane frumusețe și distincție. Poate de aceea, în lăcașurile sfinte de la noi, femeile trebuie să aibă capul acoperit (lăsat la vedere, părul ar fi o ispită pentru bărbații din biserică și, eventual, motiv de invidie pentru alte femei aflate acolo, abătându-i pe toți de la rostul slujbei). În versurile de dragoste, poeții evocă, de când e lumea, ochii, dar și părul ființei iubite. De fapt, când sunt îndrăgostiți, toți oamenii devin poeți: inspirat de frumușica din clasa a IX-a, un coleg de liceu din orașelul nostru de câmpie vorbea, acum mult timp, despre ea, folosind metafora „bărăgan cu spice blonde“...

Totuși, nu numai *sexul frumos* beneficiază de puterea de atracție a părului. În înțelepciunea și dărnicia ei, Mama Natură a făcut ca *podoaba capilară* a bărbaților să fie chiar mai complexă decât cea a femeilor: barba și mustățile – atunci când ele există – rămân și după instalarea calviției, și, bine îngrijite, pot compensa, în bună măsură, pierderea suferită.

Odată adoptate, barba și mustața au reprezentat – și sunt și acum – o mândrie pentru orice bărbat. Pe la 1835, la Iași, Daniil Scavinschi – cel pe care Eminescu, în poezia sa *Epigonii*, îl numește „Daniil cel trist și mic“ [1, p. 37] –, poet romantic și traducător, „întreține[a] niște mustăți colosale, în nepotrivire cu statura lui minusculă“. Grijiuliu cu *podoaba* de sub nas și foarte mândru de ea, o ungea zilnic cu o pomadă pe bază de mercur, pe care, pesemne, și-o prepara singur, întrucât *mărunchelul* era și farmacist. Numai că, din cauza acestui tratament, într-o zi mustățile i-au căzut, el, însă, le-a păstrat, „cu evlavia unui Alfred de Musset“, într-o cutie. Simțindu-și sfârșitul aproape – să notăm că avea doar treizeci de ani –, Scavinschi l-a rugat pe amicul Costache Negruzzi să-i pună cutia cu mustățile în mormânt. Într-adevăr, a murit după puțin timp, poate intoxicat cu săruri de mercur, poate de la o supradoză de opiu [2, pp. 156-158].

Unii bărbați – deși oameni simpli – își împingeau *spilcuiala* până la pedanterie. De pildă, în primăvara anului 1878, Anton Popescu, lucrător la o brutărie de pe strada Sfinților, căzând – cine știe din ce pricină? – pradă deznădejzii, hotărî să-și pună capăt zilelor, însă vru să părăsească această lume *fercheș*: „dete spălătoresii sale uă cămașe la spălat, recomandându-i să i-o facă așa de frumoasă cum nu i-o mai făcuse până atunci [...], se duse la bărbier, [unde] se tunse, se rase [și] se spălă, cu un cuvânt, se dichisi cum putu mai bine“, apoi se urcă în podul grajdului, unde se spânzură [3].

„Să-mi taie mie favoridele!“, se jura, înciudat, pe la 1880 [4, p. 204], jupân Dumitrache Titircă Inimă-Rea, căpitan în Garda Civică, personaj din comedia *O noapte furtunoasă* a lui I.L. Caragiale [5, p. 17] (Totuși, nu toți reprezentanții *sexului tare* au șansa să poarte aceste podoabe faciale. De pildă, bărbaților din *Mafia* americană, binecunoscuta organizație criminală, le este interzis – prin regulament – să poarte barbă sau mustață [6], deoarece ele ar reprezenta *semne particulare* ce ar înlesni identificarea și prinderea lor).

Autorul acestor rânduri, împreună cu draga lui verișoară, mândru de freza lui, când avea un an și jumătate (1955)

Unii se mândresc cu barba și mustățile, alții, doar cu părul. Când eram copil, aveam părul blond și buclat, de aceea mama și vecinele din cartier mă alintau cu vorbele: „Parcă ai fi un îngerăș!“.

Mult timp, ai mei au lăsat părul să-mi crească, însă, pe la doi ani și jumătate, au chemat acasă un frizer, care m-a așezat pe un scaun înalt și a scos foarfecele. Eu, însă – răzgâiat, pesemne, de atâtea alintări –, nu și nu, să-mi lase bucele în pace. Văzând situația, mama mi-a promis că se va tunde și ea, exact ca mine! Cred că atunci am încesat prima păcăleală.

TIPURI DE FRIZURI, BĂRBI ȘI MUSTĂȚI. CÂTEVA MODE TRECĂTOARE, ALTELE CARE AU DURAT

În copilărie, aflându-mă cu părinții la iarmaroc, l-am auzit pe directorul unui circ invitând lumea înăuntru cu cuvintele „Veniți să vedeți femeia cu barbă“ (și alte lucruri formidabile, cum ar fi „contele cu mâna friptă, maimuța cu c*rul roșu și fata Margiana cu gâtul de doi metri“), care mi-au rămas în minte și acum. Era vorba, firește, despre o aberație a naturii, despre o excepție. De vreme ce bărbații sunt cei care, datorită bagajului lor genetic, au pe cap mai multe zone acoperite cu păr, vom adresa cuvenitele scuze doamnelor și domnișoarelor și vom începe această expunere cu modele pe care le-au îmbrățișat, de-a lungul vremii, domnii de pe meleagurile românești.

Moda la domni

Tablourile votive zugrăvite pe zidurile vechilor biserici și mănăstiri îi înfățișează pe domnitorii noștri având o ținută îngrijită, în care un rol important îl jucau și tunsoarea, barba și mustața. Dat fiind că România este de multă vreme *țară de hotar între creștini și turci* [7, coperta lucrării], pe la noi, felul cum se purta părul a oscilat între moda europeană și cea orientală.

Aprigul domnitor Vlad Țepeș, zis și Dracula, purtând plete și mustață după moda europeană (cca 1460)

Astfel, „pe vremea lui Ștefan cel Mare, [...] se rădea barba, se lăsau, cu mândrie, mustățile lungi, și părul tinerilor cădea în valuri bogate“, Mihai Viteazul ne apare „bărbos și tuns scurt“ – la fel și Ioan Vodă cel Cumplit –, iar mai târziu „domnii își rad capul și numai un moț lung le atârnă pe frunte, întocmai ca la răsăritenii de lege musulmană, care se supun prescripțiilor Coranului“ [8, p. 233].

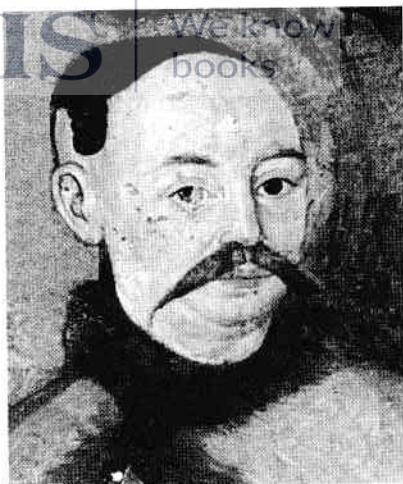

Domnitorul Ștefan cel Mare, pictat pe evanghelia pe care a dăruit-o Mănăstirii Putna (1473)

Începând din anul 1711, Înalta Poartă a impus, pe tronul Țărilor Române, domnitori străini, aleși din rândul aristocrației grecești ce popula cartierul Fanar din Constantinopol [9, p. 93]. Acești domni *fanarioți* au adus moda lor, caracterizată prin bărbi bogate – moștenite, pesemne, de la anticul Homer –, care au devenit, și pe meleagurile noastre, apanajul, semnul distinctiv al *boieriei* [10, p. 187] (al *evgheniei*, cum îi spun grecii [11, p. 35]), în timp ce orășenii de rând au continuat să poarte mustață, iar creștetul capului și obrazul rase.

Vornicul Preda Brâncoveanu, bunicul domnitorului-martir, purtând, la fel ca hanii tătari, ciuf pe frunte (cca 1650)

Marele spătar Mihai Cantacuzino, fondatorul Spitalului Colțea, având o frizură în care chica era completată de un moț oriental (cca 1700)

Și, întrucât „plebea [...] n’avea voie să poarte barbă“ – la fel era regula și în capitala Imperiului Semilunii, unde puteau avea această *podoabă* facială doar membrii aristocrației și cei mai înalți slujbași [12, p. 32] –, boierii români, „când se întâlneau, drept orice salut, se sărutau pe bărbi“ [10, p. 187], unul pe celălalt, în semn de recunoaștere a nobleței.

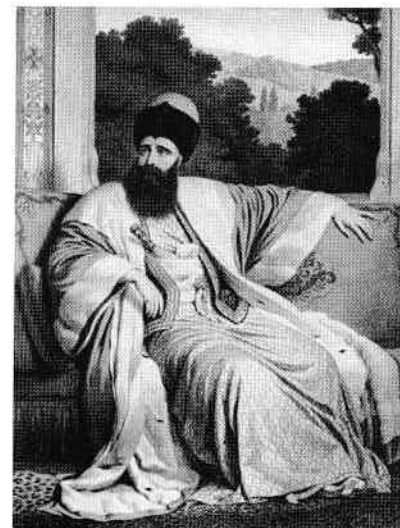

Bărbat valah din clasa de mijloc purtând vechea tunsoare turcească, nu și barbă, însă (cca 1800)

Apropo, la origine, numele de botez Eugen și Eugenia înseamnă, în grecește, cel „bine născut“, adică cel ce a văzut lumina zilei într-o familie nobilă [11, p. 35]. Pe bună dreptate, în copilărie, Ion Ghica – diplomatul, politicianul și scriitorul de mai târziu [13] – era alintat de cea care-l născuse, o Câmpineancă [14, p. 40], cu cuvintele „Vino să te sărut, *evghenistul* mamei, că eu când mă gândesc la *evghenia* familiei noastre, uite, îmi vine amețea!“ [15, p. 201].

Alexandru Ipsilanti, domnitor fanariot al Valahiei (cca 1780)

Fostul domnitor Mihail Grigore Suțu, purtând o imensă barbă orientală (cca 1840)

Baş-boierul Iordache Filipescu, cu barbă colilie, pufăind din ciubuc pe divan și cu cipicii la picioare, în palatul său de pe Podul Mogoșoaiei (1843)

Marele negustor toptangiu Hagi Tudorache, cu mustață „pe oală”, după moda orientală mai nouă. Comerciantul este îmbrăcat în caftan și ține în mână niște mătănii (cca 1845).

Pe la 1855, lumea de la noi se modernizase întrucâtva: „bărbi albe până la brâu“ aveau mai mult lacheii [16, p. 286]. Însă, unii „boieri mari, ca banul Iordache Filipescu și Alexandru Ghica «Barbă Roșie», au purtat până la moarte, sub domnia Regelui Carol I, vechiul costum cu *anteriu*, brâu, și, în loc de *ișlic*, o șapcă rusească. Primul avea o barbă pătrată, al doilea, una tot atât de mare, [însă] rotundă. Îngrijirea acestor bărbi reclama câteva ceasuri pe zi [...]“ [17, p. 46].

Gheorghe Coemgiopol, prim staroste al negustorilor bucureșteni, purtând frizură, mustăți și straie după moda europeană (cca 1865)

Colonelul Iacob Lahovari, viitor general, șef al Marelui Stat Major și ministru de Război, cu formidabilele-i mustăți (cca 1890)

Avocatul Emanoil Protopopescu-Pake, absolvent strălucit al universităților din Paris, Bruxelles și Geneva și unul dintre cei mai vrednici primari pe care i-a avut Capitala noastră, adoptase o frizură tipic europeană (cca 1890).

Dimitrie Sturdza, președinte al Academiei Române și de mai multe ori prim-ministru, purta barbă tip „colier”, care ținea de la perciuni până în vârful bărbiei (cca 1895).

Deși avea doar 60 de ani, profesorul I. Licherdopol era împodobit de o barbă matusalemică (cca 1900).

I.L. Caragiale, purtând freză „bărbierească”, cu cărarea pe mijloc, și mustață tip „vrabie” (cca 1900)